

Hajnal K. (2004): *A fenntartható fejlődés*. Egyetemi jegyzet. PTE TTK, Pécs.

Heller Ágnes (1970): *A mindennapi élet*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kamarás István (2005): *Pedagógia filozófia*. www.szepi.hu/irodalom/pedagogia/tped.

Kaposi László (2004, szerk.): *Dramatikus módszerek a bűnmegelőzés szolgálatában*. Országos Bűnmegelőzési Központ – Magyar Drámapedagógiai Társaság, Budapest.

Kaposi László (2006): *Drámapedagógiai központ a Marczibányi Téren*. *Drámapedagógia Magazin*, 2.

Kiss Zoltán László (2005): *A terrorizmus elleni küzdelem szociológiai természetű kihívásai*. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_31.html

Nahalka István (2002): *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben?* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Nietzsche, F. (1994): *A tragédia születése avagy görögység és pesszimizmus*. Göncöl Kiadó, Budapest.

Pinczésné Paláthy Ildikó (2003): *Dráma, pedagógia, pszichológia*. Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen.

Zalay Szabolcs (2002): *A drámapedagógiai ihletésű kommunikációs tréning*. *Drámapedagógiai Magazin*, 3.

Zalay Szabolcs (2006a): *Konstruktivizmus és drámapedagógia*. *Iskolakultúra*, 1.

Zalay Szabolcs (2006b): *Intensively making up for communication disadvantages*. *LLL in Europe*, 4.

Zsolnai József (1996): *Bevezetés a pedagógiai gondolkodásba*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Zalay Szabolcs

PTE, Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, Kultúratudományi Intézet, Kultúrárköztvetési és Közösségfejlesztési Tanszék

Kodály Zoltán a tanítók képzéséről

A bevezetés előtt engedjessék meg nekem, hogy Szokolay Sándor zeneszerző emlékező gondolatait idézzem a Mester születésének 125. és halálának 40. évfordulója alkalmából. „Diákkorom elmúltával is: Kodály Zoltán számomra mindig a „tanár úr” marad, akár mint zeneakadémiai tanárunkról, akár mint meghitt tanácsadónkról, vagy mint egy ország nagy tanítójáról beszélek róla. Nevét csak kellő tisztelettel mondhatjuk ki; ő ama kevesek közül való, akik emlékké válva is Méltóságot, Komolyságot, Szigorúságot és Összeszedettséget követelnek tőlünk.” (Bónis, 1994, 363..)

Kodály Zoltán (Kecskemét, 1882. december 16. – Budapest, 1967. március 6.) háromszoros Kossuth-díjas (1948, 1952, 1957) zeneszerző, népzenekutató, zenetudós, a Magyar Tudományos Akadémia tagja (levelező 1943, rendes 1945, tiszteletbeli 1946), a Magyar Pedagógiai Társaság tiszteletbeli tagja (1938). Bónis Ferenc A szó Kodály életművében című bevezető tanulmányát a Visszatekintés III. kötet elején így kezdi: „Egyetemesség: ez az a kulcsszó, mely nélkül a fürkésző tekintet előtt aligha tárnulnak fel Kodály életművének igazi távlatai, nagy összefüggései. Mert Kodály kétségkívül univerzális jelensége volt, a szó több értelmében, századunk művelődéstörténetének. Egyetemesség nyilvánult meg életművének műfaj-választásában is: zeneszerző volt, népzeneudós és egy nagyszabású zenei nevelési koncepció megalapozója; világszerte elismert mestere mindhárom munkaterületének. Életművének e három »főtémája« azonban nem magányos szólalomként bontakozott ki, hanem »kontrapunktikus háromszólomás«-ban, egymást kiegészítve, magyarázva: együttes hatásával hozva létre azt a magábanálló szellemi teljesítményt, mely alkotójának a huszadik századi zene legelső vonalában biztosít helyet.” (Kodály, 1989a, 5.)

Életművében jelentős helyet szentelt az ifjúság zenei nevelésének, az iskolai énekkortatásnak, általában a művészet által való személyiségformálásnak. Vallotta, hogy az értékes zeneműveket értve élvező ember a műalkotások által jellemében kiteljesedik, közösségi kapcsolataiban gazdagodik, emberi mivoltában nemesebbé, jobbá, értékesebbé válik. A zene értve élvezésének képességét az iskolának kell kialakítania a gyermek- és if-

júkorban. Ennek útja: a magyar népdalokra épülő énekórák, értékes kórusműveket megszolgáltató énekkari foglalkozások, az élményszerű iskolai énekképzés. A művészi alkotás sajátos szépségére való azonosuló rádobbanás a kezdet, az első nagy élményt azonban tudatosan tovább kell fejleszteni: ennek módja a tanulás, a tapasztalatgyűjtés. Élmény és tanulás, tapasztalat és gyönyörködés szorosan egymásba ötvöződő sora vezet egyre feljebb a tanulót, egyre gazdagítva, bővítve a művészi alkotások iránti fogékonyságát, vonzódását. A magyar zenei nevelés ez által az úgynevezett Kodály-módszer által lett világhírű. Kodály nevelői munkásságával természetszerűleg elsősorban a hazai zeneoktatás korszerűsítésén fáradozott, ezt emelte az egész világ által elismert magas szintre. Írásaiban kifejtett elvei, jótanácsai túlmutatnak a zeneoktatás módszertanának szűkebb keretein: a művészeti nevelés lényegét, alapjait világítják meg, a teljes ember nevelését. (Nagy, 1977, II. 392.) Ez a rövid összefoglaló érzékelteti velünk a zenei nevelés sokszínűségét, amelyre a tanítóképzés négy éve alatt fel kell készítenünk hallgatóinkat.

A fentebbi gondolatban szóltunk a magyar zenei nevelés világhíréről, de szólnunk kell arról is, hogy 1968-tól külföldön egyre-másra nyíltak meg a Kodály Intézetek, amelyek célja Kodály zenei nevelési elveinek felhasználásával saját országuk zenei oktatásának korszerűsítése volt. Japán (1968), USA (1969), NSZK (1972) után Kanadában, Ausztráliában, Franciaországban, Olaszországban és a világ többi országában sorra alakultak az intézetek, központok, társaságok. A magyar művelődésügyi kormányzat 1973-ban hívta életre Kecskemét város és Bács-Kiskun megye kezdeményezésére a Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézetet, amely 1975-ben kezdte meg működését, a külföldi és hazai hallgatók, tanárok képzésével és továbbképzésével. Az oktatás és a tudományos kutatás mellett dokumentációs munkával és kiadványokkal segíti az intézet a magyar zenei nevelés fejlődését és a világszerte megnyilvánuló nagy érdeklődés kielégítését.

Napjainkban nagyon sokat foglalkozunk az egész életen át tartó tanulás gondolatával, a lifelong learning szemlélet meghonosításával. Kodály megalkotta a zenei nevelésnek, a zenei műveltség elsajátításának rendszerét, melyben kompozícióival is szolgálta a zenetanítás ügyét a kezdetektől a felsőfokig. Szintén napjaink fontos gondolata az esélyegyenlőség megteremtése. A kodályi elvek egyik fő vonása, hogy minden gyermekre, minden zenét tanulóra egyaránt vonatkoznak; másik fő vonásuk az egységesség, vagyis mindenütt nagyjából azonos módszer, felépítés szerint és tananyag alapján tanítják olyan tanárok, kiknek képzésére hasonlóan általában az egység vonásai jellemzőek. Globalizálódó, folyamatosan változó világunkban érdemes magunkévá tennünk alábbi gondolatát: „Mind többen figyelnek szavunkra. De tegyünk róla, hogy meghallják az igazi hangunkat! A külföld a mi lelkünket akarja megismerni, az érdeklő, ami a miénk, az övétől elütő, nem az, amit tőle vettünk át. De magunknak is életkérdés, hogy tudjuk: mi a miénk, mik vagyunk, honnét jöttünk, merre megyünk.” (Kodály, 1989b, 377.) Ezen idézettel „előretékelve” szeretném a Visszatekintés kötetek témánk szempontjából fontos gondolait kronologikus sorrendben bemutatni.

Visszatekintés

A *Visszatekintés* kötetének áttanulmányozása a tanítóképzés, a közoktatás, a zenei nevelés és műveltség olyan kritikus pontjainak áttekintésére ad lehetőséget, amelyek hozzásegítenek bennünket napjaink kihívásainak újraértelmezéséhez is. Az I–II. kötet anyaga az 1962. augusztus 20-ig keletkezett írásokat, beszédeket, nyilatkozatokat gyűjti össze. A III. kötetbe az utolsó négy és fél év termése mellett azok az írások is bekerültek, amelyek valamilyen okból kimaradtak a korábbi kötetekből. A több, mint hatvan év tudományos és irodalmi munkásságát összefoglaló kötetek címe *Visszatekintés*. De valójában nemcsak vissza; Bónis Ferenc, a kötet szerkesztője bízik abban, hogy „az értő olvasó számára nem csupán múltat idéző történelemkönyv marad, hanem minden alapvető gondolatával a jövőbe mutató Előretékelés”. (Kodály, 1982a, 526.)

A jövőbe mutató előretékinéssel egyetértve emelem ki Kodály Zoltán azon gondolatait, amelyek kifejezetten a tanítóképzésről, a tanítóságról és az azzal szoros kapcsolatban lévő általános iskolai zenei nevelésről szólnak. Kezdjük a gondolatsort az 1929-ben megjelent *Gyermekkarok* című írásából vett idézettel:

„Akinek nem mindegy, mi lesz itt a zenében egy-két emberöltő múlva, nem mehet el közömbösen az iskola mellett [...] Ha belenézünk a tantervekbe, látjuk: alkotóik messze jártak a nevelés görög eszményétől, amely a zenének központi helyet juttatott. A gyakorlat pedig többnyire az előírt minimumot sem bírja megvalósítani. Az így nevelt gyermek aztán egész életében alig találkozik a zenével mint művészetel [...] A nemesebb zenéről azt tudja: az valami fejtörő penzum, és „botfülü vagyok” – kiáltással megszese fut előle. Innen van, hogy még nagyobb műveltségű köreinkben is gyakran kínosan kiütközik a zenei tájékozatlanság.” (Kodály, 1982, 38.)

Ezek a gondolatok azért fontosak, mert ebben az írásban már szinte teljes mivoltában előtűnik állnak a Kodály-koncepció alapkövei: miért, mikor, hol, ki, mit, hogyan tanítson.

– MIÉRT? A teljes emberi életnek múlhatatlan része a zene.

– MIKOR? A zenei nevelést a legkisebb korban kell elkezdenni, s végigvinni az iskolán.

– HOL? Az alapok lerakása az óvodában történik. A közönségnevelés színtere az iskola.

– KI? Legfontosabb a generációkat fölnevelő vidéki tanító személye. Sürgető a szaknárképzés reformja.

– MIT? Csakis értéket. Előbb népzene, különös tekintettel a magyar népzene ötfokú rétegére, hogy utána a világirodalommal is megismerkedjenek a gyerekek.

– HOGYAN? Naponkénti énekléssel. Előbb saját hangján énekeljen a gyermek, s ha hangszert is választ, annak tanulása csak utána következzen. A többszólamú ének hallásfejlesztő ereje, a kórusmunka közönségnevelő műhelye nélkülözhetetlen. Mindez a zenei írás-olvasás készségének elsajátításával, a relatív szolmizáció alkalmazásának segítségével, élményt adón történjen. (Szögi, 1994, 18.)

Tekintsünk vissza eredeti idézetünk néhány kulcsszavára: a zene központi helyére, a tantervi minimum megvalósítására, a nemesebb zenére. Ezek a gondolatok mind a tanítóképzés, mind a közoktatás számára bőven adnak feladatot napjainkban is. Már-már úgy tűnik, hogy a cél egy ideális állapot elérése, amelyet a tőlünk telhető legnagyobb hozzáértéssel, odaadással igyekszünk a lehető legjobbban megközelíteni. Ennél többet a mai közállapotokat figyelve aligha tudhat bárki is reálisan felvállalni. Kodály maga is úgy nyilatkozott, hogy száz évre szóló feladatot is megfogalmazott. Ezzel szembesülünk többek között az 1947-ben keletkezett *Polgárjogot a művészetnek Magyarországon!* című írásában is:

„Az a Magyarország, amely előttünk lebeg, az én felfogásom szerint bizony nem alkotható meg egy évszázadnál rövidebb idő alatt, különösképpen nem a művészetek vonalán. [...] Nem lehet a véletlenre bízni, hogy miképpen történjék ez az átalakulás. Véleményem szerint erre való elsősorban az általános iskola. A zenének olyan tantárggyá kell lennie, amely minden embernek kezébe adja a kulcsot a muzsikához. [...] Ez azt jelenti, hogy ne tanítsa a művészeteket az, aki azokat nemcsak, hogy nem érti, de nem is szereti.” (Kodály, 1989a, 70.)

Most úgy tűnik számunkra, hogy van egy kis megtorpanás a cél teljes körű elérésében, de folyamatosan változó világunk minden időszakában újabb és újabb feladatokat kell megoldanunk. Minden korosztálynál újból és újból fel kell építenünk a folyamatot, mert automatikusan nem lesz miénk a magyar zenekultúra, meg kell dolgoznunk érte. Ide kapcsolódik az 1937-ből való következő idézet:

„Egy szép tavaszi nap a budai hegyekben egy kiránduló lánycsapatra akadtam. Daloltak [...] Attól, amit daloltak, egyre jobban elszőnyedtem, csak annyit mondok, hogy a műsoruk koronája – Schneider Fáni volt. Megtudtam, hogy egy pesti tanítónőképző növendékei. Ma hálásan gondolok Schneider Fánira, mert arra kényszerített, hogy gondolkodjam, mit kellene itt tenni. Három dolog hiányában látom az iskolai zenetánítás sikertelenségének okát. Nem volt elég alkalmas tanerő, tananyag, idő.” (Kodály, 1982, 74.)

A gondolat jegyében ma is foglalkozhatnánk azzal, hogy hol, mikor, mit dalolnak képzőseink, de talán nekünk is, Kodályhoz hasonlóan, inkább a problémák okait kell keresnünk. Az aktualizálást az alkalmas tanerőre kivetítve elmondhatjuk, hogy egyik oldalon pedagógus-felesleg van, a másik oldalon pedagógus-hiány. Ezt a hallgatók képzésében legtöbbször bizonyos szakokhoz kötik az oktatáspolitikusok, de kissé nehezen szólunk arról, amire Kodály felhívta a figyelmünket: az alkalmas tanerőről. A tananyag az évek folyamán mindig átalakul kissé, és eközben reményeink szerint a jó hagyományokat megőrizve új tartalmakkal gazdagodik. Az idő ellenben az a terület, amely időről időre a leghektikusabban változik.

Napjainkban egy negatív tendenciának lehetünk szenvedő alanyai, amelyet remélhetőleg hamarosan követ egy újabb fellendülés az általános iskolai művészeti nevelésben. Ide illik a *Bicinia Hungarica* című írás 1937-es részlete:

„Az iskolában pár éve nekipezdült az élet [...] Tanítóink hitétől és buzgalmtól függ. Övék az eddigi eredmény érdeme, hisszük, nem fognak lankadni a legrosszabb viszonyok közt sem, s majd csak kivívják tárgyuk és munkájuk méltóbb megbecsülését.” (Kodály, 1982, 64–65.)

Remélhetjük csupán, hogy napjainkban is számíthatunk még tanítóink hitére és buzgalomára, amely mögött már nem sokat várat magára a társadalmi megbecsülés. Nézzünk most egy kis szakmaiságot, a *Bicinia* 1941-es második kiadásához írt néhány megjegyzésből:

„Bár akadt tanító, aki már a negyedik elemiben sikerrel használta e kis füzetet, a legtöbben, úgy látszik, mégsem tudták: mikor – hogyan kezdjenek hozzá. Ez indított el az »Énekeljünk tisztán« című füzet kiadására, előkészületül, majd később párhuzamos gyakorlatul a *Bicinia* mellé [...] Végül újra csak arra intem buzgó tanítóinkat: az énekóra mennél inkább gyakorlati zenélés, frissítő zenei élmény legyen, ne unalmas okoskodás.” (Kodály, 1982, 68–69.)

Itt példaként egyrészt utal azokra a sikerekre, amelyeket elértek már a tanítók, másrészt viszont továbbra is felhívja a figyelmet az aktív zenéléssel élményt adó énekórákra.

Minden bizonnyal napjainkban sokkal több tanító szolgálhatna például, sikeresen használva az előkészítésre szánt gyakorlatokat is. A képzés során arra kell törekednünk, hogy az eredményes munkára készítsük fel hallgatóinkat, és a megfogalmazott intelmet megfogadva szeressék majd óráikat kisdíákjaik.

„Csak 1868 óta rendes tárgy az ének népiskoláinkban – papíron. A valóságban ez heti 1 óra hallás utáni dalolást jelentett a legjobb iskolákban. Sok helyen éppen csak néhány egyházi éneket tanultak, másutt semmit. A tanterv ugyan kottaismeretről is szól, de még senki sem látott embert, aki az elemiben megtanult volna kottát olvasni. Mióta a főváros bevezette a szaktanítást, talán sikerül egy-két ügyesebb tanítónak, de a negyedik osztályig alig. Számol ezzel a tanterv is: a polgárban újra kezd; 1926 (!) óta a gimnáziumban is újra kezd két éven át (hogy semmit be ne fejezzen), végül a tanítóképzőben harmadszor kezd, de folyékony olvasásig vajmi kevesen jutnak el ott is.” (Kodály, 1982, 92–93.)

Erre a folyamatra tehát 1941-ben hívta fel a figyelmet írásában Kodály. Aki napjainkban ismeri a közoktatás különböző fokozataiban történő ének-zenei nevelést és a tanítók zenei képzését, minden bizonnyal összehasonlítást tesz. Heti 1 óra hallás utáni dalolás kottaismeret hiánya újakezdések: szinte természetesen következnek egymásból. Ha megnézzük a folyamat első láncszemét, sajnos a közoktatásban néhány évfolyam kivételével ma ismét heti 1 órás a tantárgyunk. Csak remélni tudjuk, hogy az „újakezdésekkel” bemutatott folytatás elmarad.

Napjainkban nagyon sokat foglalkozunk az egész életen át tartó tanulás gondolatával, a lifelong learning szemlélet meghonosításával. Kodály megalkotta a zenei nevelésnek, a zenei műveltség elsajátításának rendszerét, melyben kompozícióival is szolgálta a zenetanítás ügyét a kezdetektől a felsőfokig.

Kodály 1946. október 28-án hangversenykörútra indult Svájcba, Franciaországba, Angliába és az Egyesült Államokba. Ekkor készítette vele rádiónyilatkozatot Londonban Seiber Máttyás, melyben Kodály így szól a zenei nevelésben elért eredményeiről:

„Bizony már rég szerettük volna a kottaolvasás és tiszta intonálás itteni [mármint angol] nivóját otthon [mármint Magyarországon] megközelíteni. Valami történt is ebben az irányban, a legújabb tanterv felemelte az énekórák számát, az új utasítás pedig megkönnyíti a tanítóknak a módszer elsajátítását. Csak az a baj, hogy kevés a szakképzett tanító és soká tart még, míg az elméletben elgondolt reform a gyakorlatba átmev. De ma is van már elég iskolánk, ahol megközelítik az angol eredményeket, mert véletlenül jó az énektanár.” (Kodály, 1982, 195.)

Az Államokban járva előadást tartott New Yorkban *A komoly zene népszerűsítése* címmel. Ebben az előadásában ismételten a felkészült pedagógus személyére irányította a figyelmet.

„Az iskolákban majd akkor lesz jó zenetanítás, ha előbb jó tanárokat nevelünk [...] De nagyon kevés az olyan tanár, aki a hallást és az általános zenei műveltséget fejlesztené. Ez a fajta munka új típusú tanárt kíván meg, amilyenből csak ritka kivételként akad egy-kettő Európában. Nem tudom, van-e ebben az országban [ti. az Egyesült Államokban] ilyen pedagógus. (Kodály, 1982, 198.)

Rico Saccani, a világhírű amerikai karmester egy vele készített interjúban visszaemlékezett gyerekkorára, amikor négy-öt évesen Leonard Bernstein fiataloknak tartott koncertjeit nézte a tévében vasárnaponként. A médiumok eljuttatták a zenét szerte az Egyesült Államokban. De mi a helyzet ma? „Az iskolákban mára teljesen felszámolták a zeneoktatást. Ma Amerikában a szülők generációjának nagy része statisztikailag is kimutathatóan nem fogyaszt semmiféle kultúrát. Tízezrével akadnak olyan kisvárosok, amelyekben teljességgel felszámolódott a zenei élet, és generációk maradnak kultúra nélkül.” (Saccani, 2001, 11.) Bizom benne, mi nem ezt akarjuk elérni. Mára azonban Európában, a nagy német zeneszerzők földjén is megtörtént a komolyzene mellőzése. Nem tehetünk mást, ismét fel kell építenünk, a „szerény kezdetektől”, a komolyzene megismertetését, megértését, megszerettetését a fiatalok körében. „A komolyzene a szó legszorosabb értelmében vált exkluzívvá [...] A komolyzene eltávolodott a valódi világtól és a tömegek életétől. A komolyzene minden területen visszaszorult. Az emberek más zenében találtak lelki támaszra. Lehet, hogy ez kellemetlen igazság, de legalább ennyire vitathatatlan.” (Lebrecht, 2000, 9.) „Az állami oktatás egyre kisebb óraszámokban tanít zenét (még Németországban: Bach és Brahms szülőföldjén is), és egy egész nemzedék nő fel átszellemitő zenei élmények nélkül.” (Lebrecht, 2000, 39.) „Az ezredfordulón túlra senkinek nem volt terve. Ha a komolyzene a jövőbe néz, nem a múlt dicsőségét kell visszasírnia, hanem a szerény kezdeteket felidéznie.” (Lebrecht, 2000, 587.)

Ezen a helyen szeretném Kodály Zoltán hasonló gondolatát idézni 1944-ből, amellyel a magyar zenekultúra valóságos kifejlődésének egyetlen lehetséges útját vetíti elének. „A kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egy-kettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának. Csak az a mienk igazán, amiért megdolgoztunk, esetleg megszennvedtünk. A zene is csak úgy száll belénk, úgy él meg bennünk, ha munkával (gyakorlati zenéléssel) szántjuk fel lelkünket alája.” (Kodály, 1982, 156.)

Az Országos Köznevelési Tanács Szent-Györgyi Albert elnökletével történő 1945-ös újjáalakulása a műveltség jelentőségét hangsúlyozta a nemzet és az emberek életében. Három alapelvevet fogalmaztak meg: a demokráciát, a humanizmust és a gyermek, a tanuló személyének, fejlődésének tiszteletben tartását. Az alapelvek mellett az iskolai tananyag megújításán dolgoztak (Sík Sándor, Kosáry Domokos, Ortutay Gyula, Ádám Jenő, Pátzay Pál), és többek között a művészeti nevelésben is a különösen gyors, gyökeres változtatás hívei voltak. (Ballér, 1996, 83–84.) Ennek köszönhetően születhettek meg a következő gondolatok 1947-ben *A magyar iskola mai feladatairól* szóló nyilatkozatban:

„Az új tanterv valamivel több időt ad az énekekre, mint a régi. A hozzáértést, vagyis a szakitanítást nem lehet máról holnapra megvalósítani, de nagy lendülettel indul az új tantervek képzése s a régiéik továbbképzése, úgyhogy néhány év múlva buzgó és hozzáértő gárdára számíthatunk.” (Kodály, 1982, 201.)

Az öröm nem tarthatott soká, hiszen öt év múlva már az elkeseredettség hangján szólt fel a Zeneművész Szövetség Pedagógiai Szakosztályának ülésén a zeneoktatás reform-tervezetéhez fűzött reflexióiban:

„Visszafejlődött az általános iskolai énektanítás is, a középiskolai tanárképzőt a Főiskolán megszüntették. Zavaros időkben előfordul, hogy nem látszik az irány és visszafelé haladunk. De talán tisztul már és tudjuk: merre kell menni?” (Kodály, 1982, 255.)

Lehet, hogy a rendszerváltás után ma ismét zavaros éveket élünk, és nehezen tisztul előttünk, hogy merre kell menni. Példa van bőven, csak mindenkinek a maga helyén mindennap meg kell harcolnia a maga vélt vagy valós igazáért ebben az új helyzetben, amikor egy kétpólusú rendszerben a központi keretek között érvényesülhet a helyi megvalósítás sokszor korántsem könnyű folyamata.

Kocsis Zoltán az Essenből 2007. május 10-én küldött nyílt levelében hasonlókra hívja fel figyelmünket az értékes zene sorsáért aggódó, felelősen gondolkodó emberként:

„Nem tisztem megállapítani, kik felelősek azért, hogy a zeneoktatás helyzete Kodály Zoltán hazájában a jelenlegi szintre süllyedt. Annyi biztos, hogy a »Legyen a zene mindenkié« elvétől átitatott hajdani lelkes kisdíáknak manapság, érett zenészként majdhogynem szégyenkeznie kell, amiért egyre kevesebbek és kevesebbek által érzékelhető és értékelhető tevékenységet űz. Magától értetődően tombol a tudatlanság, a tehetségtelenség és középszerűség, hiszen demokráciánk még meglehetősen fiatal és gyenge ahhoz, hogy önmaga szűrje ki a vele visszaélni szándékozó, felelőtlen, nem ritkán karrierizmustól vagy bosszúvágytól átitatott ambíciókat. Ez a feladat egyes-egyedül ránk, szakemberekre hárul [...] Pílanatnyílag csak remélni tudom, hogy zenekultúránk érzékelhetően tudatos elorsvasztásának folyamata ma még demokratikus eszközökkel is visszafordítható és ötven vagy száz év múlva büszkébbek lehetünk szellemi értékeinkre, mint valaha.” (Kocsis, 2007)

Kodály sokszor kiállt a zene ügye mellett. Így tett 1956-ban is, amikor a *Tanügyi bácsik! Engedjétek énekelni a gyermekeket!* című tanulmányban a tanítóképzés helyzetéről is szólt:

„A tanítóképzőben egyre zsugorítják a zenei tárgyakat. Már pedig ki vezesse a népet a zene felé, ha az egyetlen ember, akitől ez várható, még annyit sem tanul, mint eddig. A régi öt éves képző szinte zenei szakembereket nevelt a maihoz képest. Ha már nem lehet visszaállítani az öt éves képzőt, legalább ne csonkítsák állandóan a négy év zenetanulását. Négy év alatt is lehet kellő órászámmal megfelelő énekepedagógust nevelni abból, aki a felvételnél igazolja, hogy a nyolc általános előírt zenei anyagát megtanulta és még tudja. (A mai képzőbe felvettek nagyobb részénél gyakran még az 1. általános anyagával kell újrakezdeni.)” (Kodály, 1982, 306–307.)

A zenei tárgyak meghatározása mögött napjainkban az Országos Programfejlesztő Bizottság javaslata mellett a mindenkori intézményi autonómia döntése húzódik meg. A programok elfogadtatásában természetesen jelentős szerepe van a képzési kimeneti követelményeknek és a szakok akkreditációs feltételeinek való megfelelésnek is. Ennek a folyamatnak az eredményeként alakul ki az a tantárgyi lista, amely alapján a képzéseket folytatjuk. A tanterv, képzési program folyamatos fejlesztése mindig is természetes volt a felsőoktatásban, így van ez napjainkban is. A képzés idejének meghatározása bonyolultabb folyamat, amelyben elsősorban az oktatáspolitikai döntések a meghatározóak. Mint tudjuk, a felvételi vizsga teljes eltörlése helyett az alkalmassági vizsgán bizonyíthatják leendő hallgatóink zenei felkészültségüket. Ez természetesen nem ugyanaz, de a mai rendszer a hallgatókkal való személyes találkozásra és egyben a zenei előtanulmányok feltérképezésére is jó alkalmat biztosít.

Az oktatási miniszter akkori első helyettese, Jóboru Magda, most csak a tanítóképzést kiemelve, az alábbiakban válaszolt a *Művelt Nép* 1956. júl. 1. VII. évf. 27. számának hátsójain Kodály fenti gondolataira.

„Valóban addig, amíg a nagy tanítóhiány miatt évenként igen sok tanulót kellett felvennünk a tanítóképzőkbe, nem támasztottunk komoly követelményeket a tanulók zenei hallása és tudása tekintetében. Az utóbi években azonban változtattunk ezen. Ugyancsak a nagy tanítóhiány következtében vált szükségessé a tanítóképző képzési idejének négy évre való csökkentése, ami befolyásolta a zenei tárgyak óraszámát is. Ugyanakkor megvalósítottuk a zeneoktatás csoportos tanítását. Régen egy zeneórán az osztály 20–25 tanulója közül legfeljebb 4–5-tel lehetett foglalkozni, most 3–6 fős csoportokban foglalkoznak a zenetanárok egy-egy osztály tanulóival. Tanítóképzőink énekarai ma is országosan ismertek és elismertek. A tanítók zenei képzésében semmivel sincs több probléma, mint amit e rövid képzési idő általában okoz minden más tantárgyban. Nincsen semmi indok a zenei tárgyak rosszindulatú mellőzésének feltételezésére. A képzési idő felemelése az egyetlen mód a tanítók általános és szakmai műveltségének növelésére.” (Kodály, 1982a, 579.)

Kiemelve Jóboru írásából a kulcsszavakat (tanítóhiány, követelmények, csoportos tanítás, énekar, más tárgyakkal való összehasonlítás, képzési idő) elmondhatjuk, hogy eléggé eltérő módon érvényesek napjainkban a felvetett problémák. Tanítóhiányról szól, ma túlképzés van. Persze akik hosszabb ideje vagyunk a pályán, tudjuk, hogy periodikusan hol hiány, hol túlképzés jelentkezett az évtizedek folyamán. Valóban az a helyzet azonban, hogy mindig a pillanatnyi helyzetet kezeljük, és nem előre tervezve építünk fel egy munkaerőpiaci igényeknek is megfelelő szakmai képzést. Erre természetesen mondhatjuk azt is, hogy mindenkinek személyiségi joga eldönteni, hogy milyen képzésben vesz részt, csak vállalni kell az ezzel járó következményeket. Az államilag finanszírozott helyek számának tervezése azonban már egyértelműen felveti a képzési létszámkeret kérdését. Ugyanakkor egy-egy képzés intézményi háttérének megteremtése, fenntartása (esetleges megszüntetése) komoly döntések érvényesítésével lehetséges csupán, amelyek mögött a mennyiségi mutatók mellett minőségi mutatók is döntenek. A csoportos oktatás kisebb-nagyobb eltéréssel napjainkban is megvalósul, a követelmények teljesítése az ismeretekhez, az ismeretek alkalmazásához és a szakmai attitűdökhöz és magatartáshoz kapcsolódó kompetenciákban ölt testet. Örömmel tölt el bennünket, hogy kórusaink hazánkban és külföldön egyaránt ma is ismertek és elismertek. A minden más tárggyal történő összehasonlítás valóban egy lehetséges út a tantárgyak közötti megmértetésben, de itt most kifejezetten a negatív oldal jelenik meg, melynek orvoslására a képzési idő növelését fetiszálja a miniszterhelyettes. Ennél azért sokkal összetettebb a kép, de természetesen ez is komolyan hozzájárulhat a szakemberek jobb felkészítéséhez. Mindig szükségét érezték és érezzük ma is a pedagógusok továbbképzésének. Ennek a formái is állandóan változnak, és időnként a szakmaiságot háttérbe szorulva valósulnak meg. A már idézett *Tanügyi bácsik!* című írásában emeli fel hangját Kodály a továbbképzés negatív változásai ellen, egy esetleges énekirányú tanítóképzés felállítását mellett érvelve.

„Megszűnt a működő énektanárok továbbképzője, pedig országszerte igen jó eredményt jelentettek eddigi munkájukról. Ha pedig nem lehet minden tanítónak elegendő zenetudást nyújtani, mi akadály a egy énekirányú tanítóképző felállításának, amely az alsó fokú tanításra képesítene?” (Kodály, 1982, 307.)

Itt kínálkozik a lehetőség arra, hogy néhány gondolat erejéig érintsük Gulyás György és Békéstarhos szerepét. Gulyás, aki maga is külterületi tanítóként kezdte pályáját, a zenei tehetség megmentésének biztosítékát egy olyan intézményben (Országos Állami Ének és Zenei Szakirányú Líceum és Tanítóképző Intézet) látta, melyben a kodályi elvek eszközül szolgálnak a nevelésben. Tervét kedvezően fogadták, pártfogókra talált a zenei tanítóképző létesítésére, és hivatalosan 1947. február 15-én indulhatott meg a munka. A magyar oktatás akkori rendszerében azonban mindig a helyét kereste ez az intézmény. Az 1954. augusztus 26-án aláírt megszüntetési határozat a küzdelmes és bezárással fenyegető évek ellenére váratlan volt. Hiába állt ki akkor már Kodály is az intézmény mellett, semmit sem ért el. (Szögi, 1994, 26–27.) Csak remélni tudjuk, hogy egy egészséges változási folyamat meghozza számunkra a működő pedagógusok szakmaiságot előtérbe helyező továbbképzési lehetőségét is, de természetesen mindenekelőtt az alapképzésben igyekszünk minden tanítónak egyre több zenei tudást nyújtani.

Egy kis számadást készít 1962-ben Kodály, melyben a zenei nevelés rendszerében alapvető és döntő láncszemnek tartja a tanítókat, ugyanakkor sürgeti szaktudásuk emelését. Ezekben a gondolatokban eljut addig, hogy egyetemi szintűre kell emelni a tanítóképzést. Ez a gondolat többször is felmerül különböző szakmai, oktatáspolitikai, közéleti, társadalmi körökben. Tudjuk, hogy örök harcot jelent a tanterv és annak megvalósítása. Szakmai felelősséggel bíró körökben ezért hangoztatják, hogy a tanterven folyamatosan kell dolgozni, akciókutatásokkal igazolni az elhangzó véleményeket, és valóban, mint egy cél elérését, egyre jobban meg kell közelítenie a gyakorlatnak.

„A zenei nevelés rendszerében alapvető és döntő láncszem a tanító. Ha a tanító képzett zenész és hivatását szereti, jól megy a munka, a gyermekek szépen énekelnek, szívesen látogatják az órákat, és ami a legfontosabb: ránevelődnek a zene szeretetére [...] nem a tantervet kell redukálni – a rossz tanító a redukált tantervet sem tudja teljesíteni – hanem a tanítók szaktudását emelni [...] már 1945-ben kimondtuk a Köznevelési Tanácsban, hogy a tanítók egyetemi végzettsége kívánatos. Persze kellő előkészítés után. [...] Nos a mai érettségizettek – kevés kivétellel – a zenei ABC-n kénytelenek kezdeni a felsőfokú tanítóképzőt (eredetileg Tanítói Akadémia lett volna a neve).” (Kodály, 1982, 101., 106–107.)

Kodály együttműködött a filozófus, pedagógus, író Karácsony Sándorral. Közös munkálkodásuk gyümölcse többek között az *Ocsudó magyarság* (185–196.) oldalain maradt fenn. Karácsony Sándor az 1939-ben megjelent *A magyar észjárás és közoktatásügyünk reformja* című munkájában ír arról, hogy a több évszázados elmaradás megoldását csak az egyetemi végzettségű tanítókkal látja megvalósíthatónak. Ugyanakkor példaként hívja fel a figyelmet arra, hogy olyan valóságos reformra van szükség, mint amelyet Bartók és Kodály a zenében megvalósítottak. (*Kontra*, 1991, 95.)

Napjainkban is újabb változások történtek a képzés átalakításában, de az új bolognai rendszerben sem valósul meg a tanítók mester szintű (MSc) képzése. Erre még várni kell, hogy más szakmákhoz hasonlóan egyforma szintű képesítést kapjanak a pedagógusok. Tegyük fel egy kérdést, egy másik szakmára vonatkoztatva: Elképzelhető-e az orvosképzésben, hogy a jövőben a páciensek életkora alapján különböző szintű képesítést kapjanak az orvosok? A válasz egyértelműen nem. A nyugat-európai országok egy része a már meghozott intézkedéseivel, pedagógusképzési reformjával, az egyetemi képzésbe integrálásával megadta ezt a választ. (*Kocsis és Zsolnai*, 1997, 35.) Természetesen a képzési idő meghosszabbítása mellett szívesen mondanánk magunkról mi is, hogy egyetemünk egyik legnépszerűbb programja a tanítóképzés, amely például a finn egyetemeken sok kiemelkedően tehetséges és szorgalmas diákot vonz: a nagy érdeklődés lehetővé tette a válogatást, így a jelentkezők mindössze 10–15 százaléka nyer felvételt a diplomás képzési programokra. (*Niemi és Jaku-Sihvonen*, 2005, 94.)

„Az ifjúság teljességgel a monitor, a képernyő bűvöletében él: idejének túlnyomó részét a komputer vagy a televízió előtt tölti. Hiszen bármily nagyszerű dolog is az Internet és a technika többi csodája, tisztában kell lennünk vele, hogy az csupán eszköz, s a döntő az a tartalom, ami segítségükkel okos és hasznos célra visz. Jövőnk tehát a programok készítőinek kezében van. El kell érniünk, hogy ne maradjon ki belőle Kodály átfogó zenei nevelési koncepciója.”

Műveltség – kultúra – zeneértés

Kodály Zoltán számára ezek a fogalmak zenei nevelésének fontos kulcsszavai voltak. Amikor úgy fogalmaz, hogy a gyermeknek a hatodik és tizedik év között meg kell adni azt az élményt, amire aztán építeni lehet zenei nevelésének egész jövőjét, akkor egyértelmű

számunkra, hogy a következő gondolatok különösebb indoklás nélkül mennyire fontosak a tanítók képzésben. „Kora ifjúságában kezdte meg s élete végéig folytatta harcát a zenei félműveltség ellen.” (Eősze, 2000, 197.) A probléma gyökerét abban látta, hogy a zenei kultúra komoly hiányosságokkal, elmaradottsággal küzd hazánkban. Erről szól 1964-ben is a *Két zenei konferencia Budapesten* című tanulmányban: „A magyar műveltségtípus egy bántó hiányosságát akarjuk megszüntetni. A magyar műveltség: zenétlen. Kultúránk meg-megszakadozott, szervesen fejlődésében a zene valahogy lemaradt.” (Kodály, 1989a, 128.) Ennek a hiánynak a megszüntetésében kiemeli mind az iskola, mind a közélet szerepét: „Valamennyi kulturális jelenség közt a zene az utolsó. Arra van legkevesebb gond iskoláinkban, legkisebb szerepe a közéletben.” (Kodály, 1993, 85.) Sajnos el kell mondanunk, hogy az Országos Közoktatási Intézet Program- és Tantervfejlesztési Központja által 2002-ben az ország 350 iskolájában, 2185 pedagógussal folytatott országos úgynevezett tantárgyi obszervációs kutatás szerint tantárgyunk az utolsó helyen szerepel. „A tantárgyak rangsorában elhelyezve az abszolút számokat igen lehangoló képet kaptunk: a tantestület szemében a többi tárgyhoz viszonyítva az utolsó előtti, a gyerekek és szülők értékítéletében pedig utolsó helyet foglalja el az ének-zene.” (L. Nagy, 2004, 180.)

Ha már az iskolánál, a tantárgyaknál tartunk, érdemes elidőznünk Kodály gondolatánál is, amelyben feltárja előttünk *Egy kis számadás* című tanulmányában, 1962-ben a zene egy másik aspektusát a tantárgyak rendszerben. A tantervben összehasonlítva a tantárgyak tananyagát, azt a megállapítást teszi, hogy a zenében megfogalmazott követelmények messze elmaradnak a többi tárgyhoz képest. Természetesen ez sem helyes, de tudjuk, hogy másutt arra is felhívja figyelmünket, hogy még ennek teljesülése is kívánnivalót hagy maga után. „Én a tantervnel azt látom, hogy rögzíteni akarja örök időkre a zenétlen magyar műveltséget. Tudniillik minden egyéb tárgyból olyan szédítő magasságra emeli a követelményeket a régi iskolához képest, hogy a zenében való aránytalanság annál jobban kitűnik.” (Kodály, 1989a, 112.)

Amikor 1953. május 1-jén a békéstarhosi Zenepavilon felavatásakor elmondta ünnepi beszédét, még nagyon optimistán nyilatkozott arról a lehetőségről, amelyet ez az intézmény jelenthetett volna a zenei műveltség felemelésében. „Ebben az épületben garanciáját látom annak, hogy a kormány komolyan veszi a jelszót: műveltséget a népnek, a zenei műveltséget különösen.” (Bónis, 1994, 347.) Azonban egy pillanatra sem feledkezett meg arról, hogy „...a zene a legbonyolultabb művészet; ezt értik meg a legkevesebben. Legalábbis kevesebben értik a zenét, mint az irodalmat vagy a festészetet. Időbe telik – ezért mindig kicsit később kell jönnie.” (Kodály, 1989a, 143.) Ez utóbbi gondolatot 1965-ben a *Kérdések keresztüztüében* fogalmazta meg.

Mindezek mellett hangsúlyozta, hogy a zeneértéshez komoly munkára, tanulásra van szüksége mindenkinek. *Zenei nevelésünk reformjáról* szólva 1954-ben hangsúlyozta a következő gondolatokat: „Hiába minden, a zeneértést nem lehet a levegővel beszívni anélkül, hogy a zene elemeit meg ne tanulja valaki. Ez pedig hol történhetik? Csakis az általános iskolában. Az általános iskola kötelessége, hogy minden embernek kezébe adja a kulcsot, amivel bejut a zene birodalmába [...] Az általános iskola akkor éri el célját, ha nemcsak olvasni tanít, hanem a jó és rossz zene közötti különbséget is megéreztetni.” (Kodály, 1982, 286.) Ismét csak azt mondhatjuk, hogy „az igény felkeltése, az ízlés fejlesztése nem képzelhető el ingyen, azaz fáradságos munka nélkül”. (Eősze, 2000, 198.)

Lehet, hogy már túl sokan, túl sokszor idézték tőle a következő gondolatot, de akkor, amikor zeneértésről beszélünk, nem feledkezhetünk meg arról a tényről, hogy a kezdet kezdetén igenis nagyon fontos elem a zeneértést előrevetítő, azt elindító, meghatározó élmény. „»Mí ez a gyönyörű?« Azt hiszem ez a kezdete minden zeneértésnek [...] Ady kifejezésével, éhe a szépnek, csak nem mindenkiben fejlődik ki, nem kellő időben fog hozzá a kifejlesztéséhez. Ezért, ha a hatodik és a tizedik év között sikerül egy ilyen élményt adni a gyermeknek, akkor már el van látva életére, azt már kifejlesztheti. Az ilyen élmény után jöhet a tanulás, és akkor már van is értelme és alapja; van mire építeni, és a körülményekhez képest kifejlik a ze-

neértés addig a fokig, mikor aztán az illető nem tud zene nélkül élni – nem olyan értelemben, mint Móricznak a »Nem élhetek muzsikaszó nélkül«-embere –, hanem hozzáférhetővé válik számára a legmagasabbrendű zene és megérti, hogy a zenének is vannak olyan nagy szellemei, mint az irodalomnak és a képzőművészetnek. (Kodály, 1982, 299–300.)

A fenti 1956-os gondolatokban a „Ki az igazi zeneértő?” kérdésre válaszol nekünk. Ezen a helyen érdemes szólnunk arról a tényről, hogy napjainkban is sokszor beszélünk a zene szórakoztató funkciójáról. Kodálynak erről más volt a véleménye. „Ez az! Szórakozás! Az irodalom és a művészet nem szórakozás! Az a »teljes emberré válás« nélkülözhetetlen feltétele, alapja, tápláléka. Ezt kellene »elérni« – az általános iskolában a zene terén is.” (Kodály, 1989a, 110.) Ezt a véleményét is az 1962-es *Egy kis számadásában* fogalmazza meg számunkra. Minden bizonnyal itt annak az elméletének akart érvényt szerezni, amelyet már 1957-ben is megfogalmazott *A budapesti piarista gimnáziumban*: „Nem akarunk mi zenészeket nevelni minden iskolában, hanem olyan embereket, akik ismerik a zene értékét, avval élni tudnak, és élnek is halálukig.” (Kodály, 1989a, 87.)

Kodály tulajdonképpen művelődéspolitikus volt. „Az új magyar műzene megteremtésén kívül a zenekultúra elterjesztése, színvonalának emelése volt a legfőbb gondja.” (Eősz, 2000, 148.) És ne feledjük, hogy „Kodály legfőbb célja a népzene alapultól, általános és magas színvonalú magyar zenekultúra megteremtése volt”. (Eősz, 2000, 181.) Azt vallotta: „A népzeneről könnyű út visz a nagy klasszikus zenéhez, az úgynevezett könnyűzenétől semmilyen. A könnyűzene teljességgel külön pályán jár, a kettő soha nem futhat azonos csatornán. A nagy klasszikus zene szerves folytatása a népdalnak.” (Kodály, 1989a, 194.) Már 1947-ben, a *Százéves terv* című írásában megfogalmazta számunkra: „Cél: magyar zenekultúra. Eszközök: a zenei írás-olvasás általánossá tétele az iskolán keresztül. Egyben a magyar zenei szemlélet öntudatra ébresztése a művészi nevelésben csakúgy, mint a közönségnevelésben. A magyar zenei közizlés felemelése, folyamatos haladás a jobb és magyarabb felé. A világirodalom remekeinek közkinccsé tétele, eljuttatása minden rendű és rangú emberhez. Mindezek összessége termi meg a távol jövőben felénk derengő magyar zenekultúrát.” (Kodály, 1982, 207.)

Kodály a klasszikus kultúra értékeinek tisztelétét a családjából hozta magával. Nádasy Alfonz bencés rendi szerzetes, tanár, karvezető és műfordító emlékezésében apjának tulajdonítja mindezt: „A győri bencés gimnázium tanárai adták át Kodály Frigyesnek azt a klasszikus műveltséget, melynek elsajátítására sosem szűnt meg figyelmeztetni Zoltán fiát.” (Bónis, 1994, 223.) Ma sokak számára komoly fejtörést jelent a hagyományos műveltség és az úgynevezett. hasznos tudás szembeállítás. Kodály egyértelműen kiállt a teljes ember, a személyiség nevelése mellett. „Kodály Zoltán kezdettől fogva tanítványa volt és maradt a világ klasszikus kultúráinak; s emellett, ezenfelül olyan elveket szűrt le belőlük, amelyek nemzetének tartós szellemi kincsévé, örök útravalójává váltak; beleolvastotta a magyar kultúra életébe az egyetemes műveltség időtálló elemeit, építőanyagát s ezen a téren is nemzedékek munkáját végezte el. Ahogyan a világnak hírt vitt Magyarországról, úgy hozott hírt Magyarországnak az emberiség életének nagy szívdobbanásairól.” (Szabolcsi, 1972, 28.) Kodály saját hazájában akart proféta lenni. Küldetésének tekintette, hogy hazájában minél nagyobb tábort szervezzen a magas művészetnek, a világban pedig minél több hívet szerezzen a magyar zenének. A mai nevelés szempontjából is példa értékű az örök, időtálló értékek megőrzésének gondolata, valamint egymás kultúrájának megismerése, megbecsülése, tiszteletben tartása.

A fiatal Kodály és Bartók fellépésével az 1900-as évek elején nemzetközi rangra emelkedett a magyar nemzeti műzene. „A hagyományörző szemlélet tehát, ami Kodály életútjának második felében érvényesül, voltaképp egy újfajta, mondhatnánk »modern« konzervativizmus – hiszen a régi és új értékek egybeötvözésével a jövőt kívánja építeni.” (Eősz, 2000, 200.) Amikor a '90-es években a *Nemzeti alaptanterv* tananyagainak tartalmairól zajlottak a viták, szintén ez volt az egyik alapelv: megőrizni értékeinket, és beépíteni az

új tartalmakat. Amióta csak tantervi kérdésekkel foglalkozunk, ez mindig komoly gondot jelentett, és minden bizonnyal jelent majd számunkra az elkövetkező években.

Eősze László már 1998-as amerikai útja után figyelmeztetett bennünket arra, „hogya az ifjúság teljességgel a monitor, a képernyő bűvöletében él: idejének túlnyomó részét a komputer vagy a televízió előtt tölti. Hiszen bármily nagyszerű dolog is az Internet és a technika többi csodája, tisztában kell lennünk vele, hogy az csupán eszköz, s a döntő az a tartalom, ami segítségükkel okos és hasznos célra visz. Jövönk tehát a programok készítőinek kezében van. El kell érnünk, hogy ne maradjon ki belőle Kodály átfogó zenei nevelési koncepciója.” (Eősze, 2000, 198.) Zeneoktatásunk sem mehet el az infokommunikációs technológia kihívásai mellett. Ugyanakkor megjegyezzük, hogy fontos ugyan a taneszközfejlesztés, de minden esetben a tartalomnak megfelelő és szükséges mértékben kell alkalmaznunk azt. A különböző hangszerek, a hanganyagok, a videó, a CD, a DVD világa, a számítógép, a multimédia, az Internet használata mind hozzájárulhat az oktatási módszerek változatos alkalmazásához, hogy a tradicionálisak mellett sor kerüljön a legújabb módszerek alkalmazására is.

Ahogy mindezt egy zenetudós látja

Eősze László zenetudós kutatási területei között kiemelt helyen szerepel Kodály életműve. Tanulmányában olvashatunk a Kodály zenepedagógiával való foglalkozását meghatározó eseményről: „Kodály zenepedagógiai munkásságában 1925-öt a »fordulat évé«-nek tekintjük azzal, hogy a véletlen jelentőségét nem fogjuk túlértékelni, Schneider Fánira nem tekintünk deus ex machinaként a koncepció kialakulását vizsgálva.” (Eősze, 2000, 158.) „A véletlen eset új lehetőségek és új köteleességek horizontját tárta fel előtte. A lehetőségét, hogy nevelő tevékenységét a nem muzsikusként készülő ifjúságra is kiterjessze, s a köteleességét, hogy népét kiragadja a zenei tudatlanság állapotából...” (Eősze, 2000, 161.)

Eősze egyértelműen elhatárolja egymástól a koncepciót és a módszert, továbbá felhívja figyelmünket arra is, hogyan lehetséges annak a jövőben való továbbgondolása.

„A koncepció az alapelvek rendszere – s ez örök érték. A módszer ennek helytől, időtől, személyektől függő – tehát változó eleme.

A koncepció jövőjének biztosítékai:

– A koncepció alapelvei tekintetében őrizzük meg az egységet, módszertani kérdésekben biztosítjuk a kutatás-kísérletezés szabadságát – egymás nézeteinek kölcsönös tiszteletben tartásával.

– A megfelelő tanárképzés, mely nélkül nem várható eredmény. A jó tanárnak hármas követelménynek kell megfelelnie Kodály szerint: legyen 1. alapos szakmai tudása, 2. széles körű műveltsége és 3. ihlető egyénisége.” (Eősze, 2000, 164.)

A jó tanár meghatározottságának utóbbi három kritériumát napjaink kihívásaként is csak hasonlóan kezelhetjük, hiszen egy intézményt tanárai minősítenek. Kodálynak mint pedagógusnak a jelentőségét Eősze az elitnevelés és a közönségnevelés összhangjának megvalósításában is kiemeli. „A pedagógus jelentősége [...] abban áll, hogy felismerte az elitnevelés (a szakzenész képzés) és a közönségnevelés teljes különválasztásának, kettészakítotttságának egészségtelen voltát, és mindent megtett azért, hogy összhangot teremtsen köztük.” (Eősze, 2000, 173.)

Külön szól Kodályról, a „kultúraszervező” művészről. „Előadásaiban, cikkeiben szinte refrénként tér vissza a schumanni gondolat: »Des Lernens ist kein Ende« (A tanulásnak so sincs vége). Azt vallotta, hogy »kultúrát nem lehet örökölni [...] Kultúra annyi, mint tanulás: megszerezni, színvonalon tartani nehéz, elveszteni könnyű.«” (Kodály, 1982, 156., 204.)

A tisztelet hangján

Az 1930-as évek végétől a magyar zeneoktatás legkitűnőbbjei, Kodály tanítványai segítik a koncepció megvalósulását. A tanítói szakmáról lévén szó, engedjék meg nekem,

hogy Ádám Jenő (1896–1982) nevét, munkásságát külön is kiemeljem a tanítványok sorából. Ő maga is tanító volt Budapesten 1905-től, 1924-ben tanítóképző intézeti tanári oklevelet szerzett. Elvégezte a Zeneművészeti Főiskolát, 1929-től nyugdíjaztatásáig (1959) annak tanára volt. Tanított szolfézszt, kamaraéneket, népzeneét, módszertant, dalírodalmat, 20 éven át vezette az intézet énekkarát, egy ideig az operatanszakot és az ének-főtanszakot, ugyanakkor nagy szerepe volt a modern magyar ének-zeneoktatás megszervezésében. 1944-ben jelent meg *Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján* című könyve, mely abban az időben az iskolai énektanítás legteljesebb vezérfonala volt. 1939 óta fáradhatatlan pedagógus és népművelő volt, 1944–1958 között 20 általános iskolai énekeskönyvet írt. A zenéről, népzeneéről szóló zenei ismeretterjesztő előadásokat tartott országszerte, a rádióban és 1958-tól a televízióban is. (Nagy, 1977, I., 5.)

A Zeneakadémián 1925–1929 között volt Kodály tanítványa, majd a negyvenes években sok más elfoglaltsága mellett belekezdett az énektanítás módszertanának megírásába. Kodály parancsoló szavainak nem lehetett ellent mondani, meséli: „Írja meg végre az iskolai énektanítás módszertanát! [...] A Galyatetőn szoba vár, terminusra! [...] Hat hétig boldog munkaórák iramában éltem. [...] a 60-as évektől kezdve, magyar zenepedagógusok, Kodály-módszer elnevezéssel, a tengeren túl, nem csekély sikerrel, világhírért keltették. Kodály hosszabb amerikai tartózkodása idején hiába szabadkozott, hogy ő sohasem írt semmiféle módszertant. [...] A zene különleges, emberré nevelő erejéről valott...” (Bónis, 1994, 43–44.)

Kadosa Pál zeneszerző, zongoraművész, pedagógus is emlékszik, hogy Kodály arra a kérdésre, hogy mi a módszere, így válaszolt: „az a módszerem, hogy nincs módszerem. Ez nagyon jellemző a pedagógus Kodályra: ő mindig a zenéből és a növendékből indult ki.” (Bónis, 1994, 64.)

Nádasdy Kálmán operarendező, műfordító nagy megtiszteltetésnek tartotta, hogy tanulhatott nála. Így vallott Mesteréről, kiemelve a kultúra, a humanizmus, az erkölcsi és esztétikai értéket, amelyek a pedagógusképzésben napjainkban is értéket kell képviseljenek: „Kodály nemcsak művész, hanem a Kultúra harcosa is egy személyben. Ezért hirdetett tevékeny humanizmust [...] Meggyőződése volt, hogy az emberiség jövője számára [...] a humanizmus konkrét megvalósítása a leghasznosabb és éppen ezért a legfontosabb. Kodály abban volt hasonlíthatatlan, ahogy tanításában az erkölcsi és esztétikai értékek ugyanegyvet jelentettek.” (Bónis, 1994, 107.)

Bors Irma iskolai énektanárnő magántanítványként tanult Kodálynál, majd később is mindig kikérte véleményét. Az ötvenes évek végén egy értekezleten a tanítóképzés felsőfokúvá válása volt a téma. „A felsőfokú tanítóképző szervezésekor – magam is jelen voltam az értekezleten – kikérték Kodály véleményét. Ezt mondta: Maguk előre isznak a medve bőrére, amit még nem ejtettek el. Megcsinálták az alapokat az általános iskolában, és most erre akarják a tetőt építeni, a középiskolából pedig kihagyják az énekokta-

Bors Irma iskolai énektanárnő magántanítványként tanult Kodálynál, majd később is mindig kikérte véleményét. Az ötvenes évek végén egy értekezleten a tanítóképzés felsőfokúvá válása volt a téma. „A felsőfokú tanítóképző szervezésekor – magam is jelen voltam az értekezleten – kikérték Kodály véleményét. Ezt mondta: Maguk előre isznak a medve bőrére, amit még nem ejtettek el. Megcsinálták az alapokat az általános iskolában, és most erre akarják a tetőt építeni, a középiskolából pedig kihagyják az énekoktatást. Összedől az a ház, amit így építenek.”

tást. Összedől az a ház, amit így építenek.” (Bónis, 1994, 210.) Mind a mai napig nagyon változatos a középiskola szerepe a magyar zenei nevelésben, de napjainkban is „mélyen alatta marad annak a műveltségi foknak, amelyre a többi tárgy viszi a tanulót”. (Bónis, 1994, 329.) Egyre többen kerülnek a képzésbe különböző szakközépiskolát végzett hallgatók, akikről így még csak a gimnáziumi anyag sem várható el. Kettős eltérést kell az általános közoktatásból érkezőknél figyelembe vennünk: a különböző iskola, tanár szerepe mellett még az eltérő középiskolai tanulmányokból adódó hiányosságokat is.

Szándékosan nem foglalkoztam az általános közoktatás mellett a zenei tanulmányokat folytatott hallgatók, a tanító szakon ének-zene műveltségterületi képzésre járó hallgatók pozitív szerepével, hiszen ezeken a területeken nagyon innovatív folyamatok zajlottak a rendszerváltást követő években is.

Ha a kezdő gondolatot Kodály egy tanítványától kölcsönöztem, szeretném szintén egy világhírű magyar zongoraművész és karmester, Vásáry Tamás szavaival befejezni eszmefuttatásomat, aki első hangversenyzongoróját Kodálynak köszönheti. A gondolatot példaként állíthatjuk magunk és hallgatóink számára is, hogy valóban mindig az „ember-gyerek” érdekeljen bennünket. „Tanító volt, de a tágabb, »guru« értelemben. Érdekes, mint ha születése előtt választotta volna ki a nevét: Kodály. Ez csak egy nyelven jelent valamit: japánul »öreget«, »ösit«. Szerette, ha »tanár úrnak« szólítják, hisz az is volt a szó legteljesebb értelmében. Tanár, »guru«, felnőtt a többi »ember-gyerek« között. Ez többről állott, mint egy mesterségre tanítani. Ezért volt mesterségbeli tanítása is általános, az ember érdekelte, akinek csak része a mesterember. (Bónis, 1994, 370.)

Irodalom

Ballér Endre (1996): *Tantervelméletek Magyarországon a XIX–XX. században*. A tantervelmélet forrásai 17. kötet, Országos Közoktatási Intézet, Budapest.
 Bónis Ferenc (1994, szerk.): *Így látták Kodályt. Nyolcvan emlékezés*. Püski Kiadó, Budapest.
 Eöszé László (2000): *Örökségünk Kodály. Válogatott tanulmányok*. Osiris Kiadó, Budapest.
 Kocsis Mihály – Zsolnai József (1997): Egy pedagógiai akciókutatás-sorozat megoldáskísérletei az ezredforduló válságzindromáira: 3. rész: akciókutatással megalapozott koncepció a magyarországi pedagógusképzés radikális megújításához. *Modern Nyelvoktatás*, 3. 25–41.
 Kocsis Zoltán (2007): *Nyílt levele Essenzből*. <http://www.fidelio.hu>
 Kodály Zoltán (1982): *Visszatekintés: Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. kötet. Közreadja: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó, Budapest.
 Kodály Zoltán (1982a): *Visszatekintés: Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. II. kötet. Közreadja: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó, Budapest.
 Kodály Zoltán (1989a): *Visszatekintés: Hátrahagyott írások, beszédek, nyilatkozatok*. III. kötet. Közreadja: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó, Budapest.
 Kodály Zoltán (1989b): *Közélet, vallomások, zeneélet. Kodály Zoltán hátrahagyott írásai*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
 Kodály Zoltán (1993): *Magyar zene, magyar nyelv, magyar vers*. Válogatta, szerkesztette, sajtó alá rendezte: Vargyas Lajos. Szépirodalmi Kiadó, Budapest.
 Kontra György (1991): Karácsony Sándor műveltségfelfogása. In Horánszky Nándor (1991, szerk.):

Műveltségfelfogások Magyarországon. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

Lebrecht, Norman (2000): *Művészek és menedzserrek, avagy rekviem a komolyzenéért*. Európa Kiadó, Budapest.

L. Nagy Katalin (2004): Zene”oktatás – rejtett kincs”? A tantárgyi ének-zenetanítás szakmai jelen és jövőképe. In Döbrössi János (2004, szerk.): *Ének-zene-nevelés*. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Karának Tudományos Közleményei XXV. Trezor Kiadó, Budapest.
 Nagy Sándor (1977, főszerk.): *Pedagógiai lexikon*. I–II. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Niemi, Hannele és Jaku-Sihvonen, Ritva (2005): Megelőzve a Bologna folyamatot – 30 év kutatás alapú tanárképzés Finnországban. *Pedagógusképzés*, 2. sz. 93–112.

Saccani, Rico (2001): Karmester amerikai importból. *Találkozások*, 11, 11.

Szabolcsi Bence (1972): *Úton Kodályhoz*. Zeneműkiadó, Budapest.

Szögi Ágnes (1994): „Ez az iskola valaha Kecskemének dicsősége lesz.” A kecskeméti ének-zenei iskola első évtizedei 1950–1973 összefüggésben a kor-szak művelődéspolitikai és zenepedagógiai törekvéseivel. Kodály Intézet, Kecskemét.

Kis Jenőné Kenesei Éva

Kaposvári Egyetem, Ének-Zene Nevelési Tanszék